

[itobiad], 2020, 9 (5): 4016/4042

Ahlak ve Sosyal Refah İlişkisi: Güney Afrika Örneği

Morality and Social Welfare Relationship: South African Case

Şenol ÖZTÜRK

**Dr. Öğr. Üyesi, KLÜ. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Asst. Prof., KLU, Faculty of Economics and Administrative Sciences**

senolozturk@klu.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-0124-3130

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 06.08.2020
Kabul Tarihi / Accepted	: 22.12.2020
Yayın Tarihi / Published	: 22.12.2020
Yayın Sezonu	: Ekim-Kasım-Aralık
Pub Date Season	: October-November-December

Atıf/Cite as: Öztürk, Ş. (2020). Ahlak ve Sosyal Refah İlişkisi: Güney Afrika Örneği . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 9 (5) , 4016-4042 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/57287/777464>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Ahlak ve Sosyal Refah İlişkisi: Güney Afrika Örneği

Öz

Gelir dağılımı ve yoksulluk durumları biçiminde somutlaşan sosyal refahın oluşumunda ahlaki değerlerin önemli bir belirleyiciliği söz konusudur. Ahlaki değerlerin toplumda işlevsel ve baskın olduğu durumlarda iktisadi üretkenlik-etkinlik ve sosyal adaletin varlığı şeklinde tezahür eden bu durum, tersi durumda ekonomik kalkınma ve sosyal adalet sorunlarının bulunduğu, sosyal güven eksikliği ve yolsuzluğun karakteristik özellikler olduğu bir toplumsal yapı olarak ortaya çıkmaktadır. Modern dünyanın sosyal refahla ilgili sorunlarını çözmede piyasanın yanı sıra kamu ekonomisinin de etkin olamaması sosyal refahın ahlak boyutunun önemini göstermektedir.

Güney Afrika'da yüzyıllık bir sömürü düzeninin ardından iktidarı devralan siyah hükümet tarafından başlatılan ulusal ölçekli bir sosyal adalet girişimi olarak siyah ekonomik güçlendirme politikalarının başarısızlık nedenleri arasında yolsuzluk önemli bir yere sahiptir. Yolsuzlukların güçlendirme politikalarına başarısızlığın yanı sıra ekonomik yapı ve sorunlar gibi teknik nitelikli diğer faktörlerden farklı olarak meşruiyet kaybı gibi daha köklü etkide bulunması ve sosyal refahı artırmak yerine daha da kötüleştirilmesi ahlak sosyal refah ilişkisini somut olarak ortaya koyan çarpıcı bir örneklik oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, sosyal refah, yolsuzluk, Güney Afrika, ekonomik güçlendirme

Morality and Social Welfare Relationship: South African Case

Abstract

Moral values are important determinants in the formation of social welfare embodying in the forms such as income distribution and poverty. When moral values are functional and effective in society, this situation appears as economic efficiency-productivity and social justice, in the contrary case, however, it seems as a social structure which contains problems of economic development and social justice and characteristics such as corruption and lack of social trust. The inability of the public economy as well as the market to solve the problems of modern societies related to social welfare shows the importance of the moral dimension of social welfare.

As a national social justice initiative initiated by the black government that took over power after a century of exploitation in South Africa, corruption

has an important place among the reasons for the failure of black economic empowerment policies. It constitutes a striking example of the concrete relationship between morality and social welfare that the corruption affects to empowerment policies in terms of more fundamental aspect like legitimacy in addition to reason of failure differently from other reasons such as economic structure and problems and worsens the social welfare rather than increasing it.

Keywords: Morality, social welfare, corruption, South Africa, economic empowerment

Giriş

Refah üretim ve tüketim-bölüşüm süreçlerinde bireysel ve toplumsal düzeylerde gerçekleşen bir olgudur. Sosyal refah bireysel refaha göre daha kompleks olup, çok disiplinli ve daha normatif niteliklidir. Toplumun kültürü, ahlaki değer yargıları ve dünya görüşü tarafından tanımlanır.

Gelir dağılımı ve yoksulluk türleri biçiminde tezahür eden sosyal refahın bu boyutlarının oluşumunda üretim ve bölüşüm zihniyetleri en önemli aktörlerdendir. Bu nedenle sosyal refah ahlakla üretim ve tüketim-bölüşüm boyutlarının her ikisi üzerinden ilişkilidir. Diğer bir ifade ile ahlak iktisadın hem üretim hem de tüketim- bölüşüm boyutu üzerinden sosyal refahı etkilemektedir.

Endüstri devriminden bu yana sosyal sorunların sürekli artması ve özellikle küreselleşmenin hızlanması ile birlikte sosyal refah göstergeleri olan gelir eşitsizliği, yoksulluk gibi istatistiklerdeki olumsuz manzara sosyal refah ile ilgili konuların çözülmesinin zorluğunu göstermektedir. Bu süreçte ne piyasanın ne de kamunun hem etkinlik hem de bölüşüm aşamalarında istenileni gerçekleştirememesi sorununun ahlaki boyutunu öne çıkarmaktadır. Modern toplumlarda ahlakın sosyal refaha etkisini somut biçimde ortaya koyan unsurlardan biri de kamu ekonomisi sistemini tahrip edici niteliği ile yolsuzluk olgusudur.

Ahlaki olguların ekonomik gelişme, gelir dağılımı ve kamu harcamaları üzerinden sosyal refaha etkisi tüm toplumlar için kabul edilen bir gerçek olmakla birlikte, düşük zenginlik üretme kapasitelerine sahip gelişmekte olan ülkeler ve bu makale kapsamında ele alınan Güney Afrika için bu ilişki daha özel bir durum arz etmektedir.

Şöyle ki, Güney Afrika'da yüzyıllık bir süreçte maddi ve beşeri sermaye yönünden dezavantajlı bırakılan siyah nüfusun 1994 yılında başlayan demokratik dönemde ekonomik güçlendirme stratejisi ile sosyal refah

seviyesini kalıcı olarak artırmaya yönelik tarihi çabanın başlangıçtaki hedeflere ulaşamadığı görülmektedir.

Ülkenin ekonomik yapısı ve hedef kitlenin niteliklerinden kaynaklanan yapısal sorunların bu başarısızlıkta önemli bir yeri olmakla birlikte, güçlendirme politikaları kapsamında gerçekleştirilen yolsuzluklar siyahların ekonomik özgürlük ve sosyal adalet için vermiş oldukları asırlık mücadeleyi diğer unsurlardan daha fazla baltalamaktadır. Ülke yolsuzluklar nedeniyle hem mevcut kaynaklarını üretken şekilde kullanmak yerine israf etmekte hem de, refahın tabana yayılması için kullanılması gereken kaynaklar sınırlı bir kesimin zenginliğine yol açarak çoğunluğun yoksulluk girdabında kalmasına neden olmaktadır.

Bu çalışma ahlak ve sosyal refah arasındaki ilişkiyi Güney Afrika'nın ulusal ölçekli ekonomik güçlendirme politikaları üzerinden somutlaştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmada ahlak ve iktisadi gelişme arasındaki ilişkiye yönelik ideolojik yaklaşım, ahlakın iktisadi hayata etkisi, sosyal refah kavramı ve sosyal refahın ahlaki değerlerle olan pratik ilişkisi konuları ele alındıktan sonra Güney Afrika'nın ekonomik güçlendirme politikalarının etkinliği ile yolsuzluklar arasındaki ilişki açıklanarak çalışma sonuçlandırılacaktır.

Ahlak ve İktisadın İlişkilendirilmesi

Ahlak ve ahlakla ilişkili olguların sosyal refaha olan etkisi eş zamanlı sayılabilecek süreçte hem iktisat ahlak ilişkisi bağlamında yapılan çalışmalarda hem de kamu ekonomisi ve kamu yönetimi disiplinlerinde analiz konusu olmaya başlamıştır.

Ekonomide piyasadan ve kamudan kaynaklanan başarısızlıklar uzunca bir zamandır sosyo-kültürel bir faktör olarak ahlakın ekonomik gelişme-kalkınma ve sosyal refah için öneminin kabul edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Ahlak ve iktisat arasındaki ilişkiye bakıldığında toplumsal olgular olarak iktisadi hayat ve ahlaki yaşantı arasındaki etkileşimin kabulü düşünce tarihinin ilk zamanlarına kadar gitmektedir. Şöyle ki, ahlaki değerlerin güçlü ve etkin olduğu, yönetim ve eğitim kurumları erdem temelli olan toplumların iyi, güçlü ve müreffeh olacağı olacağına yönelik anlayış Konfüçyüs'ten bu yana kabul gören bir yaklaşımdır (Gültekin, 2015:404). Bununla birlikte modern bir bilim olarak iktisat ile ahlak arasındaki ilişki, iktisadın bağımsız seküler bir bilim olarak tezahür etmesi ile birlikte uzunca bir süre kabul edilmemiş ve iktisadın ahlak ilişkisiz bir disiplin olduğu yaygın görüş olarak benimsenmiştir. Pozitivist bilim felsefesinin bir sonucu olan bu yaklaşım 20. yüzyılın sonuna doğru yaşanan ekonomik ve sosyal sorunlara iktisadın kalıcı çözüm bulamamasının da etkisi ile eleştirilmeye ve iktisadi davranışların analizinde ahlakın dışarıda bırakılamayacağı görüşü kabul görmeye başlamıştır (Orman, 2014:147; Demir, 2013:18).

Kamu ekonomisi alanında ise piyasa başarısızlığı neticesinde devletin ekonomiye müdahale etmesi bir çözüm olarak kabul edilmiş, fakat devlet de ekonomik bir aktör olarak kendine has kamu başarısızlıklarına neden olmuştur. Piyasa başarısızlığı gibi kamu başarısızlığının da birçok nedeni olmakla birlikte yolsuzluk kavramı bu nedenlerin en önemlileri arasındadır (Şeker, 2008:160). Bu durum ekonomide en yüksek faydanın üretilmesi, bu faydanın toplumda optimum dağılımının sağlanarak sosyal refahın en yüksek seviyede elde edilmesinde moral unsurların da dikkate alınmasını gerekli kılmıştır.

Nitekim, 20. y. yılın ikinci yarısı boyunca tecrübe edilen “kamu ekonomisinin başarısızlığı” olgusu gerekçe gösterilerek, hükümetlerin siyasal yozlaşma ve yolsuzluklar nedeniyle kaynak tahsisine ilişkin adaletli ve ahlaki olmayan tercihler yaparak sosyal adaleti ve barışı tehdit edebileceğini öngören kamu tercihi teorisi ve bu teoriyi temel alarak, hükümetlerin bu alanlardaki karar verme kapasitelerinin anayasal sınırlamalara tabi kılınmasını - hem bireylerin hem de devletin hak, yetki, güç ve sorumluluklarının kesin çizgilerle belirlenerek - savunan anayasal iktisat yaklaşımı geliştirilmiştir (Uzun, 2009:2, 4).

Kamu tercihi ve anayasal iktisat yaklaşımlarının sorun için önerdikleri çözüm bürokratik ve teknik bir yapı tasarımı olmakla birlikte, ahlakla ilgili olguların ekonomik etkinlik ve sosyal refaha olan etkisini somut olarak ortaya koyması yönünden önemlidir.

Ahlaka yüklenen işlev daha etken konuma ise kamu yönetimi disiplininde yaşanan dönüşümle gelmiştir denilebilir. 19. y. yılın sonunda kabul görmeye başlayan modern kamu yönetimi anlayışında ‘idarenin vicdanı’, ‘hakkaniyet’, ‘hizmette tarafsızlık’, ve ‘yönetime güven’ gibi ahlaki ilkelerin hayata geçirilmesinin bilimsel-rasyonel yöntem-sistemlerle gerçekleştirilebileceği öngörülürken, 1980'lere doğru kamu görevlisinin kamu yararını gözetecek şekilde davranacağı varsayımı bireylerin kişisel çıkar peşinde koşacağı varsayımı ile kırılarak, kamu ekonomisinin yol açtığı sorunların da etkisi ile yasal-rasyonel kamu yönetimi anlayışının temel öncülleri sorgulanmaya başlanmış ve kamu yönetiminde değer temelli bir yönetim anlayışını gerçekleştirilmenin bir aracı olarak kamu etiği kavramsallaştırılmaya başlanmıştır (Övgün ve Tosun, 2018:455, 465).

Sonuç olarak yasal-rasyonel bürokratik modelin öngördüğü, etik anlayışı 1980'lerin ortalarında çökerek, kamu yönetiminde ahlaka- bireysel değerlere yasa üstü statü atfeden, akıl yerine değerlere ve kamu personelinin kendi içsel değerlerini referans alarak eylemde bulunmasına vurgu yapan ve içsel denetimin ön plana çıktığı yeni bir anlayış kabul görmeye başlamıştır (Övgün ve Tosun, 2018:466, 473).

Sosyal Refah Kavramı ve Ahlakla İlişkisi

Refah kelimesi Türkçe sözlük anlamı ile huzur, bolluk, rahatlık anlamlarına (www.tdk.gov.tr), İngilizce’de (welfare) ise mutluluk, zenginlik ve iyi olma

anlamlarına gelmektedir. Sosyal bir olgu olarak refah kavramı ekonomi, psikoloji, sosyoloji ve felsefe gibi disiplinlerden birçok unsurla tanımlanabilmektedir.

İktisadi yönden refah bireyin gelirinin kullanımına ilişkin algısı ve bu gelirden elde ettiği fayda ile ilişkilendirilmektedir. Sosyolojik yaklaşımla refah bireyin iyi olma hali, mutluluğu, arzu edilen psikolojik durumu olarak tanımlanabilmektedir (Greve, 2008:51, 57).

Sosyal politika bağlamında ise refah düşüncesinin temel olarak fiziksel ve maddi iyi olma halini ifade ettiği varsayılmaktadır. Bunun nedeni duygusal ve ruhsal durumların önemsiz olması değil fakat bu boyutların sosyal politikaların kapsamı dışında yer aldığı düşüncesidir (Spicker, 2013:3).

Refahın tanımlanması ile ilgili önemli bir sorun onun bu unsurlardan biri ile tanımlanabilmekle birlikte aynı zamanda toplumla ilgili normatif, bireysel algılara ve bireysel yaşam standartlarına dayalı olmasıdır (Greve, 2008:58). Mesela refah göstergelerinden biri olan mutluluk değer yüklü bir terim olup, zihinsel bir durum veya bir bakış açısı olarak görülmektedir (Spicker, 2013:5). Bu açıdan mutluluk maddi refahla ilgili bir öznel yoksulluk algısının sonucu olarak da kabul edilebilir.

Sosyal refah da benzer biçimde farklı disiplinlerde farklı tanımlanan bir kavramdır. Kamu ekonomisi literatüründe, bireylerin refahının bir türevi şeklinde tezahür eden ve toplumun geneli için istenilen bir yaşam koşulları durumu olarak tanımlanabilen sosyal refah, toplumsal sözleşmelerdeki sosyal refah fonksiyonları tarafından belirlenir. Toplumun bu noktada bireylerin refahından sosyal refaha ulaşmada baz aldığı kriterlerin diğer bir ifade ile ekonomik etkinlik ve sosyal adalet arasındaki ödünleşme noktasının değer yargılarına dayalı olarak belirlendiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla benimsenen bu politikalar toplum için iyi olarak kabul edilen hedefler-değerlere yönelik bir toplumsal uzlaşmanın sonucu olarak görülmektedir (Savaşan, 2014:116-118).

Sosyal politika açısından ise sosyal refah ekonomik, sosyal ve siyasal boyutları ile bütüncül bir yaşam kalitesi olarak kabul edilebilir (Mertek ve Çengel 2017:205). Fakat burada sosyal ve siyasal boyutların hem ekonomik faydanın oluşturulmasını hem de dağılımını etkileme gücü olmakla birlikte, sosyal ve siyasal istikrarsızlıkların yol açtığı ekonomik olmayan sorunların ekonomik olanlara nazaran daha sınırlı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle çalışmada sosyal refah ekonomik değerlerin-faydaların üretilmesi ve toplumda dağılımı temelinde bir olgu olarak varsayılacaktır.

Toplum refahı için belirlenecek alternatif politikalarından bireylerin farklı faydalar elde etmeleri nedeniyle, bireylerin çıkarları çatışabileceğinden ve nihai olarak belirlenen her politikada bazı bireylerin faydası diğerlerine göre daha düşük olabileceğinden, bazen sosyal refah için hangi tercihin en uygun olduğunu belirlemek zor olmakta ve çoğunluğun zorlaması ile karar alınmaktadır (Spicker, 2013:7-8). Literatürde sosyal refaha yönelik

geliştirilen yaklaşımlardaki farklılıklar (Patel, 2015:12) sosyal refahın bu kompleks ve uzlaşmaz niteliğinin somut göstergesidir.

Bununla birlikte sosyal refahın, belirsizlikler içerse de, toplumdaki tüm bireylerin bir dereceye kadar kabul ettiği toplum için ortak iyi olması gerektiği vurgulanmaktadır. Buna göre toplumun iyi ve organik bir bütün olarak varlığını devam ettirmek için ihtiyaç duyulan şeyler ortak iyi olarak kabul görmektedir (Spicker, 2013:9).

Sosyal refah olgusu aynı zamanda dinamik bir niteliğe sahiptir. 19. yüzyılın başında sanayileşmeden kaynaklanan sorunların çözülmesi ve ihtiyaçların karşılanması durumunda sağlandığı kabul edilen sosyal refah, günümüzde eşitlik ve sosyal adaletin temini, herkesçe değerli görülene ulaşmada fırsat eşitliği, ekonomik ve beşeri sermaye yönünden güçlendirme, sosyal içerilme-bütünleşme gibi daha ileri amaçları gerektiren bir anlayışı ifade etmektedir (Patel, 2015:11).

Sosyal refahın gerçekleşmesinin ön koşulunun ise yaşam koşullarının daha iyi bir düzeye yükselmesi anlamında sosyal gelişmenin sağlanması olduğu kabul edilebilir. Yine sosyal gelişme de maddi (üretim araçları, teknikleri, istihdam, gelir) ve manevi (toplumsal barış, ahlaki normlar-değerler, siyasi yapılar vb) boyutları içermekte olup, ideal bir sosyal gelişme düzeyinin sağlanması için sosyal gelişmenin maddi ve manevi boyutlarının bir uyum ve bütünlük içinde gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Akdoğan, 2009:16).

Yukarıda sosyal refah tanımında kullanılan “toplum için ortak iyi” normatif unsurun yanısıra, ahlaki değerlerin sosyal gelişme sürecinde belirleyici ve yönlendirici bir fonksiyona sahip olduğu ifade edilmektedir (Akdoğan, 2009:27). Bir diğer ifade ile ahlaki değerler ekonomik kalkınma için olumlu ya da olumsuz bir altyapı oluştururken (Orman, 2014:167), devletlerin benimsedikleri sosyal adalet politikaları da yine toplumun değer yargıları ile ilişkili görülmektedir (Durmuş, 2008:25).

Sonuç olarak ahlaki değerler sosyal refahı doğrudan tanımlama işlevinin yanı sıra sosyal refahın oluşumuna hem ekonomik kalkınma yönünden hem de toplumun sosyal refah anlayışına uygun olarak gelir ve kaynak dağılımı şeklinde etkileme işlevine sahiptir denilebilir.

Ahlakın İktisadi Hayattaki İşlevi

Ahlak insanlar arası ilişkileri-davranışları düzenlemek için konmuş kaidelerin- ilkelerin bütünü olarak tanımlanabilir (Güngör, 2000:12). Bir diğer tanımla ahlak, insanların duygu, düşünce, eylem ve tutumlarında referans alınabilecek (Orman, 2014:160) değerlerden hangilerine yönelineceğini belirleyen kurallar bütünüdür (Gündüz, 2010:20). Kamu ekonomisindeki sosyal refaha yönelik işlevsel bir vurgu ile ahlak toplumun karşılaşabileceği kötülük ya da acıyı-zararı azaltma amacıyla dışsallık etkisine sahip davranışları yöneten enformel bir kamusal sistemdir (Gündüz, 2010:8).

Değer ahlak felsefesinin en merkezi kavramlarından biri olup, değerden bağımsız bir davranışın olmadığına dikkat çekilmektedir. Ahlaki farklılaşma da yine tartışmalı bir konu olmakla birlikte değer kavramı ile açıklanmaktadır. Buna göre bir görüş değerlerin nesnel olmadığını savunurken, bir diğer görüş ise değerlerin nesnel biçimde var olduğunu, buna karşılık birey ve toplum düzeyinde bu değerlere yönelik bakış açısı veya yargıların öznel olduğunu ve bu özelliğin ahlakın niteliğini belirlediğini savunmaktadır (Uysal, 2008:68-69).

İnsanın şahsiyetine-kişiliğine, davranışlarından yola çıkarak karar verilmesi gerçeğinden hareketle, ahlaki davranışların şahsiyetin önemli bir kısmını oluşturduğunun kabul edilmesi (Güngör, 2000:12) ahlakın insan üzerindeki etkisine işaret etmektedir.

Ahlakın, içerdiği yüksek değerler seti ile insanı içgüdü, istek ve arzularına karşı terbiye ederek onu salt benmerkezci karakterden uzaklaştırdığı ve diğer kişileri olumlu etkileyecek şeyleri yapması veya olumsuz etkileyecek şeyleri yapmaması yönünde yönlendirdiği kabul edilmektedir (Demir, 2014:85; Orman, 2014:142). İnsan davranışları üzerindeki bu yönlendirme ahlakın bireye içten ve dıştan baskı yapması ve ahlaki bir fiili benimseyen bireyin ahlaklı olmanın bir gereği olarak bu ideal davranışı toplumun diğer fertlerine kabul ettirmeye çabalaması ile gerçekleştiği varsayılmaktadır (Ülken, 2016:27).

Birey ve toplumun faydasına olan davranışların ahlaki olarak tanımlandığı durumda ahlaka uygun tutum ve davranışlar toplumun gelişmesine olumlu katkıda bulunmakta, aksi yöndeki ahlak dışı davranışlar ise toplumun gelişmesini engellemektedir. Ahlaki değerlerin bu noktadaki işlevi ise bireylerin zihni tutumlarını etkileyerek davranışların şeklini belirlemektir. Buna göre olumlu ve fayda sağlayıcı değerlerle donanımlı olduğunda, bireyin yapacağı davranışın şekli ve sonucunun da olumlu ve faydalı olacağı kabul edilmektedir (Akdoğan, 2009:29). İktisadi hayatta ise ahlaki değerler bireyleri kazanç faaliyetlerini meşru sınırlar içinde gerçekleştirmeye yönlendirir. Ahlaki değerlerin çerçevesini çizdiği meşru kazanç normlarına göre hareket eden bireylerin üretime katılmadan kazanç sağlama peşinde koşarak, hem başkalarının kazançlarına gayrimeşru biçimde el koymaya çalışmayacağı, hem de bu amaçla toplumsal kaynakları israf etmeyeceği varsayılmaktadır (Demir, 2013:214).

İktisat ve ahlak arasında ilişkinin varlığını savunan iktisatçılardan Buchanan'a göre ahlaki normlar ve prensipler aynı iktisadi yapı içindeki tüm bireylerin refahı üzerinde belirleyici bir rol oynamakta olduğundan tüm bireylerin refah standartları kısmen diğer bireylerin ahlaki davranışlarının bir sonucudur (Orman, 2014:152).

Yine toplum olarak yaşama kararlılığına yönelik bir "psiko-sosyal sözleşme" olarak ahlakın (Çalık ve Er, 2016) etkinliği sonucu oluşan sosyal güven¹

¹ Güven kavramı kişisel ve sosyal güven olarak iki farklı boyuta sahip olup, kişisel güven birbirini tanıyan kişiler arasındaki ilişki için geçerli iken, sosyal güven, genel olarak bir

sosyal refah için gerekli önemli bir sosyal sermaye kaynağı olarak görülmektedir. Buna göre sosyal güvenin yolsuzlukların yayılmasını önleyici, bürokratik işlem maliyetlerini azaltıp ekonomik etkinliği² ve kamu sosyal harcamalarını artırıcı rolü olduğu kabul edilmektedir. Buna karşılık bürokrasideki yolsuzluğun, toplumsal güveni sarsarak, yolsuzluğu tabana yayarak sosyal refah için kaynak olması beklenen vergi gelirlerini azaltacağı kabul edilmektedir (Gür, 2017:90, 103).

Sonuç olarak birey tarafından özümlenen ve benimsenen değerlerin, davranışın ahlaki şekilde gerçekleşmesi yönünden sosyal gelişme için dinamizm kaynağı oluşturduğu³ kabul edilmekte (Akdoğan, 2009:32) ve sağlıklı bir toplum ve sürdürülebilir bir kalkınma için ahlâki değerlerin işlevsel olduğu bir ortam önkoşul olarak görülmektedir (Özgener, 2008:1).

Toplumsal davranışların ahlak temelinde gerçekleşip gerçekleşmediğini gösteren en somut göstergelerden biri yolsuzluk olgusudur. Yolsuzluğun varlığı ahlaki değerlerin işlevsizleştiğini göstermektedir. Ahlakın yolsuzluk üzerinden sosyal refaha etkisini ortaya koymak şeklindeki çalışma amacına uygun olarak bundan sonraki bölümde yolsuzlukların sosyal refaha olan etkisi literatürdeki bulgularla ortaya konmaya çalışılacaktır.

Yolsuzluk ve Sosyal Refah İlişkisi

Uluslararası Şeffaflık Örgütü, Dünya Bankası ve OECD gibi uluslararası örgütlerin benzer biçimde “kamu yetkisi ve gücünün kamunun çıkarını gözetmek yerine kişisel çıkar sağlama amacıyla istismar edilmesi ve kötüye kullanılması” olarak tanımladığı yolsuzluk⁴ (Yurdakul, 2013:4), ahlaki yozlaşma kaynaklı bir olgu olarak sosyal refah üzerine önemli ölçüde olumsuz etki doğurmaktadır. Sözlüklerde ve literatürde yolsuzluk kavramının karşılığı olarak yozlaşma ve bozulma sözcüklerinin kullanılması

toplumda birbirini tanımayan bireylerin birbirine karşı duydukları güveni ifade eder (Gür, 2017:90).

² Kamu ekonomisindeki etkinliğin yanısıra ahlakın piyasa sistemini etkinleştirme işlevi için bakınız: (Demir, 2013:192).

³ Ahlakı da içeren bir sosyal yapı-sistem olarak kültürün sosyal politika ve sosyal refaha etkisi ile ilgili olarak, dünyada sosyal refah seviyesi en yüksek ve en gelişmiş refah rejimleri olarak kabul edilen iskandinav refah devletlerine karakter kazandıran temel unsurun emek ve sermaye arasındaki çatışmaya çözüm olarak ortaya çıkan sosyal demokrat ideolojiden ziyade, devlet ve toplum otoritesinin vatandaşların refahını-bakımını üstlenmesi gerektiği buna karşılık bireylerin de iradi olarak otoriteye ve otoritenin toplumun ortak mallarına katkıda bulunma noktasındaki taleplerine teslimiyet göstermesini öngören anlayışı benimseyen Lutheryen dünya görüşü olduğunun kabul edilmesi (Oorschot, 2005:10) çarpıcı bir örnek olarak gösterilebilir.

⁴ Literatürde yolsuzluk olarak kabul edilen uygulama ve davranış türleri şunları kapsamaktadır: Rüşvet, irtikap, zimmet, sahtecilik, kamunun kural koyma ve düzenleme yetkisinin belirli kimselerin çıkarına hizmet edecek şekilde organize edilmesi, paternalizm, patronaj, kayırmacılık, rant kollama, kara para aklaması, içerdekilerin ticareti, lobicilik, oy ticareti. Genel olarak kamu sektörü için varsayılan bir durum olsa da, yolsuzluğun özel sektör için de geçerli olduğu kabul edilmektedir (Yurdakul, 2013:5, 14). Yolsuzluğun kesin biçimde ölçülmesinin zorluğu meselesi için bakınız:(Karagöz ve Karagöz, 2010:10).

(Berkman, 2009:11), yolsuzluğun toplumsal normların, değerlerin yozlaşması sonucu ahlaki ilkelerin işlevini kaybetmesi neticesinde oluştuğu gerçeğini işaret etmektedir.

Yolsuzluğun nedenlerini ele alan çalışmalarda daha çok yolsuzluğu teşvik eden ekonomik eşitsizlikler, denetim sistemi ve bireysel çıkar gütmeye gibi daha teknik faktörler üzerinde durulmaktadır (Berksoy ve Yıldırım, 2017: 11). Bununla birlikte hem özellikle ekonomik eşitsizlikler gibi yolsuzluğu teşvik eden koşullar hem de bizzat haksız kazanç elde etmeye yönelik yolsuz eylemlerin kendisinin oluşumunda ahlaki değerlerin niteliği veya erdem temelli değerlerin aşınmasının rolü söz konusudur. Diğer bir ifade ile ekonomik yapıdaki olumsuzluklar ve idari yapıdaki kurumsal zayıflıklardan kaynaklansa bile, sonuç olarak ahlaki bir başarısızlık sonucu oluşan haksız kazanç elde etmeye yönelik bir kural ihlali ya da kötüye kullanım söz konusudur (Berksoy ve Yıldırım, 2017: 4). Yine yolsuzluğu da içeren daha geniş bir kavram olarak siyasal yozlaşma siyasal ahlakın bozulması durumunu ifade etmekte olup (Aktan, 2018: 75), siyasal yozlaşma ile mücadele için ahlak eğitimi ve bürokraside ahlaki değerleri işlevselleştirecek kurumsal yapıların oluşturulmasının çözüm olarak sunulması da (Aktan, 2014:65, 70) meselenin ahlaki boyutunu göstermektedir.

Yolsuzluk kamu faaliyetlerinin ekonomide etkinsizlik yaratması anlamındaki kamu başarısızlığının en önemli nedenleri arasında olup, sosyal refaha etkisi nedeniyle yolsuzlukla mücadele etmek küresel bir kamusal mal olarak nitelendirilmektedir (Yurdakul, 2013:6).

İlgili literatür incelendiğinde, yolsuzluğun sosyal refaha olan etkisinin ekonomik büyüme, yatırımlar, kayıt dışılık, kamu geliri, ekonomik kalkınma, gelir dağılımı ve insani gelişmişlik gibi farklı kanallar üzerinden oluşabildiği görülmektedir. Buna göre yolsuzluk, kamu gelirlerini azaltma, kamu açıklarını artırma, özel yatırımları ve kamu yatırımlarının etkinliğini azaltma, ekonomik büyüme ve kalkınmayı engelleme ve gelir dağılımını bozma, sosyal harcamaları azaltma yoluyla nihai olarak sosyal refah seviyesini düşürmektedir.

Yolsuzluk ve Ekonomik Kalkınma

Yapılan çalışmalarda yolsuzluğun yatırımlar için riski artırarak vergi yükü işlevi gösterdiği ve yerli ve yabancı doğrudan yatırımları azaltarak (Yurdakul, 2013:87; Şeker, 2009:192) ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği (Sofuoğlu, Kızılkaya ve Ay, 2017:477; Karagöz ve Karagöz, 2010:12-13) sonucuna ulaşılmıştır⁵.

5 Yolsuzluk ekonomik büyüme ilişkisine yönelik literatürde etkin yağlama hipotezi olarak bilinen yaklaşıma göre yolsuzluk ekonomiye etkinlik kazandırarak ve bürokratların girişimlerini hızlandırarak ekonomik büyümeye katkıda bulunabilmektedir (Karagöz ve Karagöz, 2010:8). Ancak son yıllarda bu yaklaşım zayıflamış ve yolsuzlukların ekonomik faaliyetleri olumsuz etkilediği görüşü ağırlık kazanmıştır (Pınar ve Çubukçu, 2008:16). Buna

Yine yolsuzluklardaki artışın kamu yatırımlarının GSYİH'deki payında artışa yol açmakla birlikte yatırımlar için bakım onarım masraflarını azaltıcı etkide bulunarak, yatırımların kalitesinin ve verimliliğinin azalmasına neden olduğu ortaya konmuştur (Yurdakul, 2013:88-89). Kamu yatırımları artarken, yatırımların verimliliğinin yolsuzluk nedeniyle düşmesinden dolayı bu yatırımlar ekonomik büyümeyi azaltıcı etkide bulunmaktadır (Göktaş, 2009:23).

Yapılan çalışmalar yolsuzluğun kamu harcamalarının yapısını etkilediğini göstermektedir. Buna göre yolsuzlukların varlığı durumunda eğitim ve sağlık gibi rant sağlama potansiyeli düşük kamusal hizmetlere yönelik harcamalar azalmakta iken, bayındırlık ve savunma gibi rant imkanı yüksek yatırım harcamaları artmaktadır. Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelerin alt yapı yatırım ihtiyacı söz konusu olduğundan, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin harcama yapılarının farklı değerlendirmesi gereğine dikkat çekilmektedir (Bağdigen ve Dökmen, 2006:55, 58; Şeker, 2009:180; Yurdakul, 2013:90-91).

Yolsuzluğun aynı zamanda kaynakların riskli ve hiç bir geri dönüşü olmayan projelere yönlendirilmesi yoluyla yanlış tahsisine yol açarak büyümenin kalitesi üzerinde de negatif bir etkiye sahip olduğuna dikkat çekilmektedir (Göktaş, 2009:23).

Farklı yolsuzluk endeksleri kullanılarak yapılan birçok çalışmada yolsuzluk endeksleri ile insani gelişme arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuş olup, daha yüksek yolsuzluk seviyesi olan ülkelerin daha düşük insani gelişme seviyelerine sahip oldukları görülmüştür (Akçay, 2006:46). Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde, insani gelişmişliğe etki edecek şekilde daha yüksek bebek ve çocuk ölüm oranları, düşük oranı ve okuldan ayrılma oranı, düşük ortalama yaşam ömrü ve okuryazarlık oranları gözlenmiştir (Şeker, 2009:194; Yurdakul, 2013:92).

göre etkin yağlama yaklaşımını destekleyen çalışmaların ulaştıkları sonuçlar kısmen yönetsel sorunlardan ileri gelmekte ve yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki tahripkâr etkisi, olumlu etkisinden daha büyüktür (Karagöz ve Karagöz, 2010:14). Yolsuzluğun bürokratik mekanizmaya esneklik kazandırma işlevi geçici ve istisnai durumlar için kabul edilebilir olsa bile süreklilik halinde işlevselliğin yerini tahripkarlık alacaktır (Berkman, 2009:136). Yine, yağlama hipotezini savunan çalışmaların sonuçları ele alınan ülkelerin sahip oldukları kendine özgü niteliği ile açıklanmaktadır (Şeker, 2009:179). Şöyle ki, yolsuzluk piyasaların düzgün işlemediği kurumsallaşmamış ekonomilerde büyümeyi artırırken, kurumsallaşmış piyasalara sahip ekonomilerde büyümeyi engellemektedir (Sofuoğlu, Kızılkaya ve Ay 2017:477). Buna göre yolsuzluk az gelişmiş ülkelerde özel mülkiyet haklarına ilişkin düzenlemelerin yetersizliği ve piyasanın işleyişini engelleyen gereksiz bürokratik bariyerlerin varlığı koşullarında refah artışı için katlanılması gereken bir maliyet olarak görülmektedir (Acemoglu and Verdier, 1996: 2 , 24).

Sonuç olarak etkin yağlama hipotezinin arızı durumlar için geçerli olduğu ve ayrıca, salt ekonomik büyümenin sosyal refah için yeterli olmaması ve yolsuzluğun sosyal refah üzerine olumsuz etki doğuran diğer sonuçları dikkate alındığında, bu görüşün dikkate alınmayacağı kabul edilebilir.

Yolsuzluk ve Gelir Dağılımı

İlgili literatürde gelir dağılımı eşitsizliği ve yolsuzluk arasında karşılıklı bir etkilenmenin olduğuna dikkat çekilmektedir. Buna göre gelir dağılımı eşitsizliği üst gelir gruplarının çıkarlarını koruma ve devam ettirme motivasyonu nedeni ile yolsuzluğa neden olduğu gibi yolsuzluk da aynı şekilde birçok kanaldan gelir dağılımı eşitsizliğini artırmakta (Çeştepe ve Tatar, 2018:113, 120) ve özellikle gelişmekte olan zayıf ekonomiler için bir kısır döngü oluşturabilmektedir.

Yapılan çalışmalar yolsuzluğun kayıt dışılığı artırmak yoluyla devletin toplam gelirleri üzerinde azaltıcı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu azaltıcı etki dolaylı vergilere göre dolaysız vergilerde daha yüksek olduğu için (Şeker, 2009:182; Bakırtaş, 2012:93; Yurdakul, 2013:93) bu durum hem kamu gelirlerini azaltmakta hem de gelir dağılımını bozmaktadır.

Diğer taraftan yolsuzluk piyasaya yeni giren işletmeleri çok daha fazla etkilemekte ve dürüst ve küçük firmaların piyasadan çekilmesine neden olmaktadır. Bu durum ise girişimciliğin ve rekabetçi piyasa yapısının verimlilik artışına olan potansiyel etkisini yok edici bir durum oluştururken (Göktaş, 2009:23) aynı zamanda gelir dağılımını da olumsuz etkilemektedir (Yurdakul, 2013:95).

Yukarıdaki bulgulara uygun olarak çalışmalarda yolsuzlukta meydana gelen artışa eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarında azalma, yoksul kesimlerin gelir artış hızında düşme ve gelir eşitsizliğinde artışın eşlik ettiği görülmektedir (Şeker, 2009:184; Bağdigen ve Dökmen, 2006:58).

Yolsuzluk-Sosyal Refah İlişkisi Örneği Olarak Güney Afrika Tecrübesi

Ayrımcılık ve Sömürünün Geçmişi

Güney Afrika'nın yerli siyah halkı 1800'lerden 1994 yılında başlayan demokratik rejime kadar kolonyal, post kolonyal ve Apartheid rejimi dönemlerinde⁶ sürekli olarak siyasi, ekonomik ve sosyal ayrımcılıklara ve sömürüye maruz kalmıştır.

Kolonyal dönemde kırsal bölgelerden insanların zorla topraklarından kopartılması ve madenlerde işçi olarak çalıştırılması ile başlayan ayrımcılık ve sömürü, post kolonyal dönemde toprak mülkiyeti, ikamet, ticaret ve dolaşım hakları ile ilgili ayrımcılıklarla devam etmiştir.

1948 yılında Ulusal Parti'nin iktidara gelmesi ile başlayan Apartheid rejimi⁷ ise siyahlara karşı yürütülen resmi ayrımcılık politikalarını hem içerik yönünden hem de, melez (colored)ve Asya kökenli (Hintli-Malay) ırkları

⁶ Güney Afrika'nın geçirdiği dönemler hakkında bilgi için bakınız : (<https://www.gov.za/about-sa/history>).

⁷ Her ırkın kendi kendi koşullarında gelişimini sürdürmesi ve ırklar arasındaki saflığın korunmasını savunan Apartheid düşüncesi için bakınız: (Rakometsi, 2008:13-14).

kapsayacak şekilde genişletmiştir. 1953 yılında siyahların sayısal ve teknik alanlarda eğitim almasını yasaklayan bantu eğitim modeli ve 1959 tarihli ayrımcı üniversite kanunu siyahların eşitsizliğini kalıcılaştırmıştır (Öztürk, 2014:128-129).

Özellikle Apartheid dönemindeki nüfusun çoğunluğu olan siyahlara karşı uygulanan sistematik zayıflatma, siyahları topraksız ve vasıfsız bırakmış, siyahların girişimciliğini, teknik ve profesyonel meslek sahibi olmasını ve uzun dönemli sermaye birikimi oluşturmasını bilinçli şekilde engellemiştir (DTI, 2003:7). Siyahlara yönelik bu ayrımcı politikalar sonucu yapısal hale gelen eşitsizlik bu dezavantajlı kitlenin demokratik dönemde de ekonomiye katılımını engellemektedir (Engdahl ve Hauki, 2001:11; Patel ve Graham, 2012:194).

Siyahların Özgürlük ve Eşitlik Mücadelesi

Siyahların politik ve ekonomik dışlanmışlığa karşı 1912 yılında Afrika Ulusal Kongresi'nin (ANC) kurulması ile başlattıkları örgütlü mücadele iç ve dış destekle güçlenerek 1970'lerde Apartheid rejimini hem siyasi hem de ekonomik olarak zorlamaya başlamıştır. Bunun üzerine 1980'lerden itibaren ANC ile başlayan gizli görüşmeler 1990'ların başında resmi müzakerelere dönüşmüş ve 1994 yılında ANC'nin de girdiği ve kazandığı demokratik seçimlerle sonuçlanmıştır (Rakometsi, 2008:112-197; SAHO, 2017; Maharaj, 2008:25).

Yeni dönemin ANC hükümeti siyahlara ekonomik ve sosyal haklarını geri vermek için ekonomide yeniden yapılanma ve varlık transferi sürecini başlatmış ve bunun için başlatılan strateji Siyah Ekonomik Güçlendirme olarak isimlendirilmiştir. 1994 yılında başlayan bu dönüşüm ve varlık transferi süreci bu zamana kadar farklı isim ve içerikte programlarla ve bu amaca yönelik çok farklı yasal düzenlemeler devam ettirilmiştir. Dar anlamda mülkiyet sahipliğine odaklanan ilk kuşak güçlendirme uygulamalarının istenilen dönüşüm gerçekleştirilememesi ve elit bir siyah azınlık dışında halkın büyük çoğunluğu için sonuç doğurmaması neticesinde 2003 yılında çıkarılan kanunla Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme stratejisine geçilmiştir (Öztürk, 2014:132). Uygulamada karşılaşılan eksiklikleri gidermek için 2013 yılında ilgili kanun yenilenmiştir (BBBEEC,2016:4).

Hükümet güçlendirmeyi "Güney Afrika'nın ekonomik dönüşümüne doğrudan katkı sağlayan ve ülkenin ekonomisini yöneten, kontrol eden ve ona sahip olan siyah nüfusta ciddi artış sağlayan ve gelir eşitsizliklerini önemli ölçüde azaltan bütüncül ve tutarlı bir sosyo-ekonomik süreç" olarak tanımlamaktadır (DTI, 2003:15).

Bu yeni güçlendirme modelinde yalnızca hisse sahipliğine odaklanmak yerine, aynı zamanda şirketlerin yönetim ve kontrolünde söz sahipliği, siyahların yönetsel pozisyonlarda işe alınması ve terfisi ve siyahların firmalarından girdi satın alma gibi unsurlarla daha geniş bir yararlanıcı kitlesi hedeflenmiştir (Schneiderman, 2010:11). Bunların yanısıra strateji

insan kaynakları ve vasıf geliştirme, istihdam eşitliği, toprak reformu, kırsal kalkınma, yoksullukla mücadele, işletme geliştirme gibi alanları da kapsamaktadır (BBBEEC, 2016:4; BEECom, 2001:2; DTI, 2013a:25).

Siyah Ekonomik Güçlendirme Uygulamalarının Performansı

Güçlendirme stratejisinin 25 yıldır uygulanmasına rağmen sağlanan gelişmelerin tatmin edici olmayacak şekilde tedrici olduğuna ve sorunların hala değişmeden varlığını koruduğuna dikkat çekilmektedir.

Güçlendirmenin başarısızlığının önemli bir göstergesi, işletmelerin güçlendirmeye yönelik belirlenen alt alanlar içinde satın alma, vasıf geliştirme, sahiplik ve işletme geliştirme alanlarındaki katkılarının çok düşük olmasıdır. Özellikle büyük işletmelerin güçlendirme politikasının gereğine uymadığı görülmektedir (Lindsay, 2015:192; DTI, 2013b:19).

Son yıllarda bazı firmaların güçlendirme kapsamındaki hisselerini azaltması ve Afrikalı yöneticileri tekrardan beyazlarla değiştirmesi nedeniyle ekonominin dönüştürülmesi ve güçlendirmenin önemsizleştirilmesi tehlikesinin söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Hatta bu önemsememe eğilimi karşısında daha öncesinde güçlendirmenin destekleyicisi figürlerin sessiz kalması stratejinin entelektüel desteği kaybettiği şeklinde yorumlanmaktadır (Dludlu, 2017).

Varlık Transferi ve Siyah Mülkiyet Sahipliğindeki Gelişmeler

Güçlendirme ile ilgili raporlara göre 1995 yılından 2013 yılına kadar işletmelerin ancak %9'unda %90'dan fazla siyah sahipliği bulunmaktadır (DTI, 2013a:19) ve siyahlar hala piyasaya girmede engellerle karşılaşmaktadır (BBBEEC,2016:5). Diğer taraftan varlık transferi amaçlı güçlendirme sözleşmeleri sınırlı sayıdaki siyah yatırım şirketi tarafından yapılmakta olup bu uygulamalardan geniş kesimler yararlanmamaktadır (Tshetu, 2014:15; BUSA, 2017:10).

Varlık sahipliği durumu ölçülmesi çok çetrefilli bir mesele olup, beyaz sermaye ve hükümet çevreleri bu konuda anlayamamaktadır (Wilkinson, 2017). Beyazların tercih ettiği veriye göre 2016 yılında Johannesburg borsasında beyaz Güney Afrikalıların hisse oranı %22 olup, yabancı yatırımcıların oranı %39 siyahların doğrudan sahipliği %10, dolaylı hisse (Sosyal güvenlik türü fonların sahipliğinde) oranı %13'tür. Sahipliği belirlenemeyen ise %16 bir oran vardır (Southall, 2017).

Buna karşılık hükümete göre 2017 yılında siyahlar tarafından kontrol edilen ve yönetilen borsadaki hisse oranı sadece %3'tür. Hatta bir rapora göre borsada siyahların kontrol ettiği hisse oranı 2015 yılında %0,6 (Wilkinson, 2017), bir başka rapora göre 2016 yılında %0,5'tir (Bosiu, Goga ve Roberts, 2017:2).

İstihdam Eşitliğindeki Gelişmeler

Yıllardır uygulanan vasıf ve beceri geliştirme çabalarının istihdam eşitliği alanında özellikle üst yönetim pozisyonlarında hala beyazların çoğunlukta

olmasından dolayı işe yaramadığı vurgulanmaktadır (DTI, 2013a:11). Diğer taraftan işyeri ortamındaki kurumsallaşmış ayrımcı kültürün istihdam eşitliği için en büyük tehdit olarak varlığını koruduğu görülmektedir (SASCO, 2017).

Güney Afrika İstihdam Eşitliği Komisyonunun 2015 yılı raporuna göre beyazlar hala tepe ve üst yönetim pozisyonlarının %70 ve %60'ını elinde bulundurmaktadır. Siyahların bu pozisyonlardaki oranı ise %13,6 ve %21'dir. Hatta Johannesburg borsasındaki en büyük 40 firmadaki siyah yöneticilerin oranı 2012-2015 yılları arasında %15'ten %10 a düşmüştür. Üst yönetici atamalarında kayırmacılık ve paravan kullanma artarak devam etmektedir (BBBEEC,2016:5).

Beyaz nüfusun tepe yönetim pozisyonlarında temsil oranı %68,5 olup bu oran çalışma çağındaki beyaz nüfustan 6 kat daha fazladır. Buna karşılık siyah Afrikalı nüfusun temsil oranı %14,4 olup çalışma çağı nüfusundan 5 kat daha düşüktür. Siyah Afrikalıların profesyonel ve teknik vasıflı pozisyonlardaki temsil oranları tedrici bir artışa rağmen hala istihdam çağındaki nüfus oranlarının çok altındadır. Kamu sektöründe tepe yönetiminde ağırlıklı olarak Afrikalı siyah ve melez nüfus istihdam edilmekle birlikte istihdam çağındaki nüfus oranlarının altında temsil oranlarına sahiptirler (DLCDC, 2017:12, 22).

Küçük İşletmelerin Durumu

Güçlendirmenin en zayıf olduğu boyutlardan biri olarak büyük ve küçük işletmeler arasındaki işbirliğinin geliştirilememesi gösterilmektedir (DTI, 2013a:11). Bütün destek mekanizmalarına rağmen finansman, yönetim bilgisi, pazara erişim ve beceri eksikliği nedeniyle küçük ve orta ölçekli işletmelerin sayısının artırılmasında başarısız kaldığı (DTI, 2013a:31) gibi küçük ve orta ölçekli işletmeler ağırlıklı biçimde hala varlığını ancak sürdürülecek yapıda olup ve istihdam ve ekonomik gelişmeye katkı sağlayamamaktadırlar (Lindsay, 2015:231-234).

Siyahlar tarafından kurulan işletmelerin çoğunluğu piyasadaki engeller nedeniyle enformel sektörde faaliyet göstermektedir. 2013 yılı verilerine göre informal ekonomideki işletmelerin %88'i siyah Afrikalıların olup, tüm firmaların ancak %14,6'sının aylık cirosu 6.000 Rand'in üzerindedir (Lindsay, 2015:233). 2013 yılında aylık fazla çalışma dahil ortalama ücret gelirin 13.900 – 14.900 Rand arasında olduğu (StatsSa, 2014:17) dikkate alındığında, bu işletmelerin cirolarının düşüklüğü görülecektir. Bu işletmelere yönelik finansman teşvikleri ise yolsuzluklar nedeniyle işletme geliştirmede başarısız olmaktadır (BUSA, 2017:13).

Toprak Reformundaki Gelişmeler

1994 yılında güçlendirme stratejisini başlatan Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Programı'nın bütün tarımsal toprakların %30'unun 5 yıl içinde siyahlara transferini öngörmesine rağmen 2017 yılına kadar ticari tarımsal alanların ancak %5,5'i dağıtılabildiği (PORSa, 2017:207-209).

Toprak reformunun hedefine ulaşamamasının verimli toprakların kıt ve pahalı olması, kötü planlama, yolsuzluk, politik irade eksikliği, yeni çiftçilerin rekabet gücü zayıflığı gibi nedenleri bulunmakla birlikte özellikle yolsuzluklardaki artışın hak iddia edenlerin toprak elde etmelerinin önündeki önemli engellerden biri olduğu vurgulanmaktadır (Lindsay, 2015:269 ve 275; PORSA, 2017:300-303).

Ekonomideki Gelişmeler

Apartheid sonrası dönemde Güney Afrika ekonomisi sürekli biçimde dalgalanmaların yaşandığı bir ekonomi olmuştur. 2011 yılından sonra ise %3 seviyesindeki milli gelir artış hızı 2017 yılında %0,8'e kadar düşmüştür (OECD, 2017:14; WB, 2018:143). Yakın bir dönemde ise kronik yüksek işsizliği düşürmek için gerekli olan minimum %6'lık büyüme oranını yakalaması mümkün görülmemektedir (Mutize ve Gossel, 2017).

Ekonominin yapısal sorunları varlığını sürdürmektedir. Yetersiz tasarruf seviyesinin bir sonucu olarak dirençli bir cari açık ve yatırımlar için yabancı sermayeye olan ihtiyaç sermaye akışlarına karşı yüksek bir savunmasızlık riski doğurmaktadır (NTRSA, 2017:17). Dışa açıklık, yüksek enflasyon ve hanehalkları ve devletin yüksek seviyedeki borçluluk durumunun döviz kurları ve sermaye piyasalarında yol açtığı oynaklık hükümeti para ve maliye konusunda çok zor durumda bırakmaktadır (OECD, 2017:23-24).

Son 20 yıldır %25 seviyesinde seyreden işsizlik, 2017 yılında dar anlamda %26,7, genişletilmiş haliyle %36,3 olmuştur (OECD, 2017:14; STATS SA, 2017b:7). 15-64 yaş arasında siyahlarda işsizlik %30 iken bu oran melezlerde %23,5, hintlilerde %9,2, beyazlarda ise %6,7'dir (STATS SA, 2017b:21-22).

Sosyal Refah Göstergelerindeki Gelişmeler

Apartheid sonrası dönemde sosyal refah göstergelerinde ilerlemeler sağlanmakla birlikte hala düzeltilmesi gereken ciddi sorunlar ve eşitsizlikler söz konusudur. OECD 2016 Daha İyi Yaşam Endeksi'ne göre Güney Afrika gelir ve refah, görece iyi olma, iş ve ücret-maaş geliri, sağlık durumu ve ev sahibi olma boyutlarında OECD yeni gelişen piyasalar ortalamalarından daha düşük seviyelerdedir (OECD, 2017:15). Benzer biçimde Güney Afrika geliştirmekte olan ekonomiler arasında kişi başı gelir sıralamasında 19. olmasına karşılık kapsayıcı kalkınma endeksinde 70. sıradadır (WEF, 2017:54).

Toplam nüfusun yaklaşık %30'u ve hanehalklarının %44'ü en az bir sosyal yardım programından yararlanmaktadır (Devereux ve Waidler, 2017:7). Yardım alanların sayısı 2000 yılında 3 milyondan 2016 yılında 16 milyona çıkmıştır (STATS SA, 2017a:52).

Sosyal transferlerin milli gelire oranı uluslararası standartlara göre yüksek olacak şekilde 2016 yılında %3,5'e çıkmasına rağmen (Cilliers ve Aucoin, 2016:2), gelir eşitsizliği ve yoksulluk yüksek seviyelerde devam etmektedir (OECD, 2017:16).

Güney Afrika OECD ülkeleri içinde en yüksek gini katsayısına sahiptir (OECD, 2016:103). 2015 yılı için gelir temelli gini katsayısı 0,65 iken harcama temelli gini katsayısı 0,64'tür (STATS SA, 2017a:21). Vergi anketlerine göre nüfusun %10'u tüm varlıkların %90-95'ine sahip olup (PORSAs, 2017:110), gelir vergisinin %72'sini ödemektedir (Mutize ve Gossel, 2017).

2015 yılı için en yüksek %20'lik grubun harcanabilir geliri en düşük %20'lik grubunkinden yaklaşık 40 kat fazla olup bu oran OECD ortalamasından 7 kat fazladır (OECD, 2017: 16). En düşük %40'lık nüfus toplam gelirin ancak %8,3'ünü elde etmektedir ve bu grubun %92,3'ünü siyah Afrikalılar oluşturmaktadır (STATS SA, 2017a:24).

Son 20 yılda gıda güvenliğinde sosyal yardımların etkisi ile önemli ilerlemeler sağlansa da, yetersiz beslenme hala ciddi bir sorundur ve sosyal yardımlar bu sorunu ortadan kaldırmada yetersiz kalmaktadır (Devereux ve Waidler, 2017:13). 2015 yılı verilerine göre nüfusun %25,2'si aşırı gıda yoksulluğu sınırının altında yaşamakta olup (STATS SA, 2017a:14), bu grubun neredeyse tamamı siyahlardan oluşmaktadır (STATS SA, 2017a:57).

Siyahlar toplam nüfusun %80'ini oluşturmakla birlikte eğitimdeki eşitsizlikler nedeniyle en düşük eğitim başarısı istatistiklerine sahip olmaya devam etmekte (Gamede, 2017:90) ve nüfusun en yoksul %80'i geri kalan %20 ye göre çok düşük kalitede bir eğitim almaktadır (Wilmot, 2017:2).

Güçlendirmenin Kısıtlayıcıları

Güçlendirme stratejisinin hedeflerine ulaşamamasının nedenleri arasında ekonominin monopolist-oligopolist ve dışa açık finansallaşmış yapısı⁸, bürokratik yetersizlik ve hatalı planlama⁹, hedef kitlenin büyüklüğü ve dezavantajları¹⁰, kayırmacılık ve yolsuzluk gibi unsurlar gösterilmektedir. Fakat kayırmacılık-yolsuzluk dışındaki unsurların hepsi stratejinin sahibi olan hükümet için dışsal ve telafi edilebilir sorunlar olup stratejinin meşruiyetine zarar verici unsurlar değilken yolsuzluk kaynaklı sorunlar hem hükümetin kendisinden kaynaklanmakta hem de doğrudan stratejinin meşruiyetine zarar vermektedir. Hatta diğer unsurların etkisini önemsizleştirerek başarı için gerekli olan sağlıklı analizlerin yapılmasını engellemektedir. Bu önemi nedeni ile yolsuzluk unsuru bu çalışmanın ana teması olarak bir sonraki başlığın konusunu oluşturacaktır.

Yolsuzluğun Güçlendirme Stratejisine ve Sosyal Refaha Etkisi

İktidar partisi ANC, Güney Afrika İşçi Sendikaları Kongresi (Congress of South African Trade Unions/COSATU) ve Güney Afrika Komünist Partisi (South African Communist Party/SACP) arasındaki tarihi üçlü ittifak içinde Apartheid sonrası dönemde ortaya çıkan çıkar çatışmalarının da etkisi ile

⁸ Ekonominin yapısının ve sorunlarının güçlendirmeye etkisi için bakınız : Mohamed, 2012; Hirsch, 2015; SAHO, 2014; Bhorat vd., 2014; Andrews, 2008.

⁹ Bürokratik yetersizlik ve hatalı planlamanın güçlendirmeye etkisi için bakınız: Bhorat, vd., 2017; Mabasa, 2014.

¹⁰ Hedef kitlenin sahip olduğu dezavantajların güçlendirmeye etkisi için bakınız: Engdahl ve Hauki, 2001; BER, 2016.

(Natrass, 2014:1) çok hızlı biçimde artan yolsuzluklar¹¹ bireysel düzeyden örgütlü niteliğe dönüşmüştür (Bhorat vd., 2017:4). Bu süreçte artan yönetim zaafiyeti ve yolsuzluk ekonomik büyümenin yapısal engelleyicilerinden biri olarak öne çıktığı gibi (DPSA, 2003:3) aynı zamanda güçlendirme stratejisinin de en büyük düşmanı olarak kabul edilmektedir. Hatta kötü yönetim uygulamaları ile hükümet güçlendirme stratejisinin katili olarak görülmektedir (Emuze ve Adlam, 2013:150).

Güçlendirme uygulamaları yolsuzluklar nedeniyle geniş çaplı yararlanıcılar yerine manipüle edilerek sınırlı bir bürokrat, siyasetçi ve iş adamının şahsi çıkarları için kullanılmaktadır (Zondi, 2012:82, 89). Yine siyahlar tarafından kolay zenginleşme yolu olarak, beyazların ise iş yapmanın bir maliyeti olarak gördüğü paravan uygulamasının (Emuze ve Adlam, 2013:150) yol açtığı pasif hisse devri sözleşmeleri de bir diğer yolsuzluk türüdür (DTI, 2013a:11).

Zenginliği tüm ulusa yeniden dağıtma politikası maalesef, politik bağlantıları ekonomik karlılık amaçlı iş birliğine dönüştürme başarısına sahip küçük bir siyah burjuva sınıfı eliyle (Jeffery, 2013:1) işlevsiz hale gelmiş (Tshetu, 2014:91) ve varlık transferi sadece yüksek politik bağlantıları olan küçük bir siyah elite şirket hissesi transferi ile sınırlı kalmıştır (Tshetu, 2014:22). Kayırmacılık ve paravan kullanımı güçlendirme uygulamalarının sosyal refaha anlamlı bir katkı yapmaksızın hayata geçirilmelerine neden olmaktadır (Zondi, 2012:83).

Varlık transferinin gerçek girişimci potansiyeli temelinde değil de, kişilerin vasıfları yerine sadece politik bağlantı temelinde gerçekleştirilmesi, aynı zamanda girişimci bir sınıfın ortaya çıkmasını engellemekte ve üretken olmayan asalak bir sınıfın oluşmasına neden olmaktadır (Jeffery, 2013:1). Yolsuz uygulamalar nedeniyle güçlendirme stratejisi özellikle imalat sektöründe girişimci yaratmada başarısız olmuş ve sadece rant gözetken bir yığın oluşturmuştur (Bhorat vd., 2014:12).

Hatta sistematik ve örgütlü yolsuzluk örneklerinin artması ile güçlendirme uygulamalarının yolsuzlukları maskeleyen bir rant yönetim sistemine dönüştüğü kabul edilmekte (Bhorat, vd., 2017:4), güçlendirme uygulamalarıyla kamu kaynaklarının yağmalandığı ve bu süreçte hedeflenenin tersi yönde yoksulluk ve eşitsizliğin daha da arttığı ifade edilmektedir (ACE, 2017:1).

Yolsuzlukla ilgili hazırlanan raporlar yolsuzluğun ekonomik maliyetinin de çok hızlı biçimde arttığını göstermektedir (Bernstein vd., 2014:26; PSC,

¹¹ 1998 yılında bireylerin %2'si yolsuzlukla karşılaşırken, (DPSA, 2003:3) 2012 yılında vatandaşların %50'ye yakınının temel kamu hizmetleri için rüşvet verdiği ortaya konmuştur (Bernstein vd., 2014:27). Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün yolsuzluk endeksine göre Güney Afrika'nın endeksi 1995 yılında 10 üzerinden 5,62 iken 2017 yılında 100 üzerinden 43'e düşmüştür (<https://www.transparency.org>). Yine DB'nin Küresel Yönetişim Göstergeleri'ne göre Güney Afrika'nın yönetim etkinliği notu 1996 yılında 83 iken 2016 yılında 65, yolsuzluk kontrol sıralaması ise aynı yıllarda 76 ve 60 olmuştur (Cilliers ve Aucoin, 2016:37; WBGGL, 2018:1).

2017:16-18). Kötü yönetim nedeniyle başından beri strateji için tahsis edilen kaynakların israf edildiği, ekonomi ve sosyal alandaki hedeflerin gerçekleştirilemediği (Lindsay, 2015:13) ve yolsuzluk kaynaklı bu kayıpların dezavantajlı kesimlere yönelik sosyal harcama kapasitesini önemli ölçüde sınırlandırdığı ifade edilmektedir (Hoffman, 2012:17).

Yolsuzluklar aynı zamanda hükümet uygulamalarına karşı güvensizliği artırdığından, yeniden dağıtım amaçlı reform çabalarına karşı bir kamuoyu oluşmasına da neden olmaktadır (Gumede, 2011:19).

Güçlendirme stratejisi kapsamındaki uygulamalar yolsuzluk ve kayırmacılıkla eş tutulmakta ve büyük ölçüde verimsiz ve etkinliği olmayan politikalar olarak görülmektedir (Lindsay, 2015:3). Son yıllardaki radikal ekonomik dönüşüm söylemlerinin de gerçekçi bir reçeteden ziyade hükümetin seçimlerdeki başarısızlığını azaltmak amacıyla başvurduğu popülist bir söylem olduğu (Mondi, 2017:14), hatta radikal popülizm olarak tanımlanan bu söylemin toplumsal gelişme yerine sınırlı bir kesimin çıkarlarına hizmet ettiği ifade edilmektedir (Dikeni, 2017:19-20).

Güçlendirme stratejisinin amacına ulaşamadığı gibi bu yöndeki uygulamaların ekonomiyi daha da kötüleştirdiği, bu nedenle güçlendirme programlarının uygulamasından vazgeçilmesi bunun yerine eğitimin geliştirilmesi, yatırım ve istidam politikalarına ağırlık verilmesi önerilmektedir (Jeffery, 2013; Smith, 2016).

Sonuç

Ahlak ve sosyal refah olguları birbiri ile birçok ortak özelliği sahiptir. Bunlar arasında her iki olgu için değerlerin belirleyici unsurlar olması, toplumlara göre göreceli ve tarihsel süreç içinde dinamik olmaları ve birbirlerinden karşılıklı etkilenmeleri öne çıkmaktadır.

Ahlakın sosyal refaha etkisi iktisadin üretim ve bölüşüm boyutlarının ikisi üzerinden de gerçekleşmektedir. Üretim boyutunda bir taraftan üretkenliğe yönelik zihniyet yer alırken diğer taraftan iktisadi faaliyetlerin sonuçlarının negatif dışsallık doğurmasını minimize etme yönünde davranış terbiyesi bulunmaktadır. Bununla birlikte bölüşüm zihniyeti de zenginliğin toplumdaki dağılımını ve bu dağılımın toplumsal meşruiyeti için belirleyicidir. Modern toplumlarda kamu ekonomisinde refah azaltıcı etkisi ile ahlakın iktisadi sonuçlara etkisi yolsuzluk olgusu ile somutlaşmaktadır. Şöyle ki, yolsuzluk genellikle yönetim ve denetim zafiyetinin sonucu oluşan teknik bir olgu olarak görülse de, arka planında, bir bölüşüm zihniyetinin yol açtığı adaletsiz bir yapı ve bu yapının mevcut değerler sistemini aşındırıcı etkisi bulunmaktadır. Bu durum ise sosyal refahın ahlaka olan etkisi olarak kabul edilebilir.

Bu noktadan hareketle yolsuzluğun toplumun genel ahlakından bağımsız teknik bir yönetim sorunu olarak görülmemesi yerine toplumsal açıdan kabul edilebilir olmayan bir bölüşüm durumunun da etki ettiği bir ahlaki yozlaşma sorunu olarak görülmesi gerektiği düşüncesi benimsenerek

çalışmada doğrudan yolsuzluk yerine ahlak kavramı kullanılmıştır. Değer aşınmasının yol açtığı ve çoğunlukla gelir ve servet dağılımının meşruiyetinin sorunlu ve sosyal güvenin düşük olduğu durumlarda zenginlik elde etme yolu olarak görülebilecek olan yolsuz uygulama-davranış eğilimi sosyal adaletsizliği artırarak sosyal refahı aşağıya doğru çeken bir sarmal oluşturmakta ve sorunu daha da içinden çıkılmaz hale sokmaktadır.

Bu nedenle gelişmekte olan ve gelir dağılımın bozuk olduğu ülkeler bir yandan sermayenin elde ettiği orantısız güç nedeniyle, adalet ve sosyal sorunların çözümünde ahlaki sorumluluğa ihtiyaç duyarken (Şeker 2017:298-99), aynı zamanda toplumdaki bireylerin refaha ulaşmada gayrimeşru olmayan yollara başvurmasını engelleyecek şekilde ahlaki değerlerin yeniden işlevselleştirilmesine de ihtiyaç duymaktadır.

Güney Afrika tecrübesi ahlaki-meşru olmayan bir bölüşümün sosyal refah kaybına yol açtığını, buna karşın sosyal adalet-sosyal refah düşüncesi ile uygulanan güçlendirme programlarının da yapılan ciddi kamu harcamalarına rağmen yolsuz uygulamalarla tam tersi sonuç doğurduğunu göstermektedir. Maalesef çok ciddi bedeller ödenerek elde edilen siyasi kazanımlar bu mücadelede öne çıkan siyasi elitlerin yolsuz uygulamaları nedeniyle halkın çoğunluğunun ekonomik olarak güçlendirilmesine ve sosyal refahına dönüştürülemediği.

Gelinen noktada güçlendirme stratejisinin başarısız olduğu kabul edilmekte ve bu başarısızlığa neden olan faktörler ekonomik, yapı, ekonomik sorunlar, yönetim zafiyeti, hedef kitlenin yetersizlikleri ve yolsuzluklar şeklinde ortaya konulmaktadır. Diğer tüm faktörler dışsal ve başarısızlığın teknik yönüne yönelik olup farklı formülasyonlarla üstesinden gelinebilecek nitelikte iken; içsel bir durum olan yolsuzluk faktörünün yeniden dağıtım, varlık transferi, ekonominin dönüşümü gibi politikaların etkinliğine zarar vermesinin ötesinde güçlendirmenin toplumsal meşruiyetine zarar vererek onu ideolojik açıdan zayıflatması onu diğer faktörlerden daha tehlikeli yapmaktadır. Öyle ki, yolsuzluk uygulamaları zahmetli ve uzun bir mücadelenin sonunda gerçekleşmesi beklenen ekonomik varlıkların transferi konusunu anlamsız ve savunmasız bırakmakta ve ekonomideki yerleşik tekelci sermaye gücünün etkisini bile örtmekte, siyahların sömürüsü üzerinden büyüyen bu sermayeyi dahi haklı çıkartacak bir ortam oluşturmaktadır.

Sonuç olarak dünyada en fazla doğal kaynak zenginliğine sahip ülkelerden biri olan Güney Afrika'da nüfusun %80'ini oluşturan siyahlar geçmişte ırkçı ve ayrımcı politikalarla kendi ülkelerinde yoksulluk ve sefaletle maruz kalırken, çeyrek yüzyıllık demokratik dönemde de, yolsuzluklar nedeniyle aynı sorunları yaşamaya devam etmektedir.

Kaynakça / Reference

- ACE - African Communist Editorial. (2017). Inequality is no longer just about race - African Communist, African Communist 1st Quarter 2017, Issue 194, <http://www.politicsweb.co.za/opinion/inequality-is-no-longer-just-about-race--african-c>
- Acemoglu D. ve Verdier T. (1996). Property Rights, Corruption And The Allocation Of Talent: A General Equilibrium Approach, *MIT Working Papers*, No: 96-5.
- Akçay, S. (2006). Corruption and Human Development, *Cato Journal*, 26(1), 29-48.
- Akdoğan, A. (2009). Sosyal Gelişmenin İki Dinamiği: Bilim Ve Ahlak, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(3), 11-44.
- Aktan, C. C. (2018). Siyasal Ahlak ve Siyasal Yozlaşma, C. C. Aktan (Ed.), *Yolsuzlukla Mücadele Stratejileri içinde* (75-932 ss.). Hak-İş, Ankara.
- Aktan, C. C. (2014). Siyasal Yozlaşmalarla Mücadele Stratejileri, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 64-91.
- Andrews, M. (2008)., Is Black Economic Empowerment a South African Growth Catalyst? (Or Could it Be...) *Working Paper No. 170*, Center For International Development, Harvard University.
- Bağdigen, M. ve Dökmen, G. (2006). Yolsuzluğun Kamu Gelir Ve Giderleri Üzerine Etkisi, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 53-69.
- Bakırtaş, D. (2012). Yolsuzluğun Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği, *Yönetim Ve Ekonomi, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, 19(2), 87-98.
- BBBEEC-Broad-Based Black Economic Empowerment Commission, (2016). *Strategy of the Broad- Based Black Economic Empowerment Commission 2017-2021*. <https://www.bbbeeecommission.co.za/wp-content/uploads/2016/03/BBBEE-Strategic-Plan.pdf>
- BEECOM-Black Economic Empowerment Commission, (2001). Commission Report, <https://www.westerncape.gov.za/text/2004/5/beecomreport.pdf>
- BER-Bureau For Economic Research, (2016), *The Small, Medium And Micro Enterprise Sector of South Africa, Research Note, No 1*. <http://www.seda.org.za/Publications/Publications/The%20Small,%20Medium%20and%20Micro%20Enterprise%20Sector%20of%20South%20Africa%20Commissioned%20by%20Seda.pdf>
- Berkman, A. Ü. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet*, 2. Baskı, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara.
- Berksoy, T. ve Yıldırım N. E. (2017). Yolsuzluk Kavramına Genel Bir Bakış: Problemler Ve Çözüm Önerileri, *Journal of Awareness*, 2(1), 1-18.

Bernstein, A., Kadt, J., Roodt, M. ve Schirmer, S. (2014). *South Africa and the Pursuit of Inclusive Growth, Democracy Works, Country Report*, The Centre for Development and Enterprise & The Legatum Institute

https://media.africaportal.org/documents/democracy-works---south-africa-country-report---south-africa-and-the-pursuit-o_8XHtV7d.pdf

Bhorat, H., Buthelezi M., Chipkin I., Duma, S., Mondli, L., Peter, C., Qobo, M., ve Swilling, M. (2017). *Betrayal of the Promise: How the Nation is Being Stolen*, State Capacity Research Project, Public Affairs Research Institute, <http://pari.org.za/wp-content/uploads/2017/05/Betrayal-of-the-Promise-25052017.pdf>

Bhorat, H., Hirsch, A., Kanbur, R. ve Ncube, M. (2014). *Economic Policy in South Africa: Past Present and Future*, Development Policy *Research Unit Working Paper* 201401, DPRU, University of Cape Town.

Bosiu, T., Goga, S. ve Roberts, S. (2017). *Concentration, profits and investment: Let's focus on the structure of the economy, not "cash hoarding"*, *Industrial Development Think Tank: Policy Briefing Paper 1*, Center For Competition Regulation and Economic Development, <https://www.competition.org.za/overview/>

BUSA- Business Unity South Africa. (June 2017). *Background Document Business Approach To Black Economic Transformation For Inclusive Growth*. <https://busa.org.za/wp-content/uploads/2018/06/Public-1-Background-Document-Business-Approach-to-Black-Economic-Transformation-final.pdf>

Cilliers J. ve Aucoin, C. (2016). *Economics, Governance and Instability in South Africa*, Institute for Security Studies, *ISS PAPER No: 293*. <https://issafrica.org/research/papers/economics-governance-and-instability-in-south-africa>

Çalık, T. ve Er, E. (2016). *Modern Toplumun Ahlak Paradoksu*, *Devlet Dergisi*, http://devlet.com.tr/makaleler/yazi/196/modern_toplumun_ahlak_paradoksu_.html

Çeştepe, H., Tatar, H. E. (2018). *Yolsuzluk Ve Gelir Eşitsizliği: Seçilmiş Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Veri Analizi, Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 111-123.

Demir, Ö. (2013). *İktisat ve Ahlak*, 2. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara.

DLCDC- Department Of Labour Chief Directorate Of Communication. (2017). *Commission For Employment Equity Annual Report 2016 – 2017*. <http://www.paymaster.co.za/wp-content/uploads/2017/05/17th-CEE-Annual-Report.pdf>

DPSA- Department of Public Service and Administration. (2003). *Country Corruption Assessment Report South Africa*.

<https://www.westerncape.gov.za/text/2004/4/sacorruptionassessmentreport2003.pdf>

DTI- Department of Trade and Industry. (2013a). National Summit on Broad-Based Black Economic Empowerment Summit Report. https://na.eventscloud.com/file_uploads/2e0bf368cf0080fb5c1007b5881a17e1_NATIONALSUMMITREPORT10122013Nov.pdf

DTI- Department of Trade and Industry. (2013b). Broad Based Economic Empowerment Amendment Bill, October.

DTI- Department of Trade and Industry. (2003). South Africa's Economic Transformation: A Strategy for Broad-Based Black Economic Empowerment, White Paper on BBBEE. <http://www.empowerdex.com/Portals/5/docs/dti%20BEE%20STRATEGY.pdf>

Devereux, S. ve Waidler, J. (2017). Why Does Malnutrition Persist In South Africa Despite Social Grants?, Food Security SA Working Paper Series No.001. DST-NRF Centre of Excellence in Food Security, South Africa. https://foodsecurity.ac.za/wp-content/uploads/2018/04/Final_Devereux-Waidler-2017-Social-grants-and-food-security-in-SA-25-Jan-17.pdf

Dikeni, L. M. (2017). Populism And Nationalism: Implications For South Africa, *The Journal Of The Helen Suzman Foundation*, Issue 80.

Dludlu, J. (2017). Why is BEE failing?. <https://www.fin24.com/Economy/why-bee-is-failing-20170108-2>

Durmuş, M. (2008). *Kamu Ekonomisi*, 2. Baskı, Gazi Kitapevi, Ankara.

Engdahl, C. ve Hauki H. (2001). Black Economic Empowerment An Introduction For Non-South African Businesses, *Master Thesis*, Gothenburg University, Faculty of Economics and Trade Law, Gothenburg, Sweden.

Emuze, F. ve Adlam, R. (2013). Implementation of Broad-Based Black Economic Empowerment in construction: A South African metropolitan area study, *Acta Structilia*, 20(1), 12-154.

Gamede, N. W. (2017). Human Capital Development in South Africa: Perspectives on Education in The Post-Apartheid Era, *Master of Commerce*, University of South Africa.

Göktan, A. (2009). Yolsuzluğun Büyüme Üzerindeki Etkileri ve Yolsuzluğu Önleme Stratejileri, *Çimento İşveren Dergisi*, 23(4), 20-27.

Gumede, W. (2011). Tackling The Corruption, *Focus*, Issue 60

Gültekin, S. (2015). Etik Yönetim Yolsuzluk Ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 7(14), 399-421.

Gündüz, M. (2010). *Ahlak Sosyolojisi*, 2. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.

Güngör, E. (2000). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, 4. Basım, Ötüken Yayınları, İstanbul.

- Gür, N. (2017). Güven, Bürokrasi ve Refah Devleti, *İnsan & Toplum*, 7(1), 89-115.
- Greve, B. (2008). What is Welfare?, *Central European Journal of Public Policy*, 2(1), 50-73.
- Hirsch, A. (2015). How Compromises And Mistakes Made In The Mandela Era Hobbled South Africa's Economy, 23 December, <https://theconversation.com/how-compromises-and-mistakes-made-in-the-mandela-era-hobbled-south-africas-economy-52156>
- Hoffman, P. (2012). The Effect Of Corruption On Poverty", *Conference on Strategies to Overcome Poverty&Inequality, Towards Carnegie III*, The University of Cape Town 3-7 September. https://carnegie3.org.za/docs/papers/113_Hoffman_The%20Effect%20of%20Corruption%20on%20Poverty.pdf
- Jeffery, A. (2013). BEE is flawed and should be scrapped, 18 Jan, <https://mg.co.za/article/2013-01-18-bee-is-flawed-and-should-be-scrapped>,
- Karagöz, K. ve Karagöz, M. (2010). Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz, *Sayıştay Dergisi*, S:76, 5-22.
- Lindsay, D. M. (2015). BEE Informed: A Diagnosis of Black Economic Empowerment and its Role in the Political Economy of South Africa, *PhD Thesis*, Department of Sociology, University of the Witwatersrand
- Mabasa, K., (2014). Building a Bureucracy For The South African Developmental State: an Institutional-Policy Analysis of The Post-Apartheid Political Economy, *Master Thesis*, Department of Political Sciences, Faculty of Humanities, University of Pretoria.
- Maharaj, M. (2008). The ANC and South Africa's Negotiated Transition to Democracy and Peace. Berghof Transitions Series No. 2, Berghof Research Center for Constructive Conflict Management , Berlin.
- Mertek, S. ve Çengel, E. (2017). Siyasal Düzenin Ve Toplumsal Refahın Düşünürlerin Ahlak Anlayışları Üzerine Etkisi: Kınalızade Ali Efendi ve Niccolo Machiavelli Üzerinden Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi Icomep Özel Sayı*, 204-211.
- Mohamed, S. (2012). The impact of capital flows on the South African economic growth path since the end of apartheid, *AUGUR Working paper* (WP2). http://www.augurproject.eu/IMG/pdf/The_impact_of_capital_flows_on_the_South_African_economic_growth_path_since_the_end_of_apartheid_LH_ed_WP2.pdf
- Mondi, L. (2017). Black Business And The State In South Africa, https://2017.essa.org.za/fullpaper/essa_3340.pdf
- Mutize, M. ve Gossel, S. (2017). White monopoly capital': an excuse to avoid South Africa's real problems, March 27, <https://theconversation.com/white-monopoly-capital-an-excuse-to-avoid-south-africas-real-problems-75143>

Nattrass, N. (2014). South Africa: Post-Apartheid Democracy and Growth, *Center For Development And Enterprise, Democracy Works, Conference Paper*, <http://www.cde.org.za/wp-content/uploads/2014/04/democracy-works---south-africa-conference-paper---post-apartheid-democracy-and-growth---by-nicoli-nattrass-pdf-.pdf>

NTRSA- National Treasury Republic of South Africa. (2017.) Budget Review 2017. <http://www.treasury.gov.za/documents/national%20budget/2017/review/FulIBR.pdf>

OECD. (2017). OECD Economic Surveys: South Africa 2017.

OECD. (2016). Society at a Glance 2016: OECD Social Indicators, OECD Publishing, Paris.

Oorschot, W. V. (2005). On The Cultural Analysis of Social Policy, *Centre for Comparative Welfare Studies, CCWS Aalborg University Denmark*, https://www.dps.aau.dk/digitalAssets/211/211251_2005-35-cultural-analysis-wim.pdf (12.06.2019)

Orman, S. (2014). *İslami İktisat, Değerler ve Modernleşme*, İnsan Yayınları, İstanbul.

Övgün, B. ve Tosun, İ. (2018). Yönetime İçkin Etikten Kamu Etiğine, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(2), 453 – 474.

Özgener, Ş. (2000). Ekonomik Sistemler ve Ahlak, *SDÜ İİBF Dergisi*, 5(1), 175-190.

Öztürk, Ş. (2014). “Güney Afrika’nın Siyah Ekonomik Güçlendirme Stratejisi”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Sayı 43, 125-160.

PORSA- Parliament Of The Republic Of South Africa. (2017). Report of The High Level Panel on The Assessment Of Key Legislation And The Acceleration Of Fundamental Change, <https://www.parliament.gov.za/high-level-panel>

Patel, L. (2015). *Social Welfare and Social Development*, 2nd Edition, Oxford University Press Southern Africa (Pty) Ltd, Cape Town.

Patel, L. ve Graham, L. (2012). How Broad-Based Is Broadbased Black Economic Empowerment?, *Development Southern Africa*, 29(2), 193-207.

Pınar, A. ve Çubukçu, D. Ö. (2008). Yolsuzluk Kamu Hizmetleri ve Vergi Gelirleri. İ. Önder, M. Karakaş ve M. Çak (Ed.). *Yolsuzluk Ekonomisi ve Yolsuzlukla Mücadele* içinde (13-33 ss.). TOBB Yayınları.

PSC- Public Service Commission. (2017). Factsheet On Completed Disciplinary Proceedings On Financial Misconduct For The 2016/2017 Financial Year, Pretoria. <http://www.psc.gov.za/documents/reports/2017/Factsheet%20on%20Financial%20Misconduct%202016-2017%20financial%20year%20-%20final%20printing%20%2026-01docx.pdf>

Rakometsi, M. S. (2008). Transformation of Black School Education In South Africa, 1950-1994: A Historical Perspective, *Phd Thesis*, Department of History, Faculty of Humanities, University of Free State

SAHO– South Africa History Online. (2014). South Africa’s Key economic Policies Changes (1994 - 2013), www.sahistory.org.za/article/south-africa’s-key-economic-policies-changes-1994-2013

SAHO– South Africa History Online. (2017). South South Africa’s Foreign Relations During Apartheid – 1948, <http://www.sahistory.org.za/article/south-africas-foreign-relations-during-apartheid-1948>.

SASCO- South Africa Students’ Congress. (2017). A Review On Black Economic Empowerment (Bee) <https://sasco.org.za/a-review-on-black-economic-empowerment-bee/>.

Savaşan, F. (2014). *Piyasa Başarısızlığından Devletin Başarısızlığına Kamu Ekonomisi*, 4. Baskı, Dora Yayınları, Bursa.

Schneiderman, D. (2010). Promoting Equality, Black Economic Empowerment, and the Future of Investment Rules, http://works.bepress.com/david_schneiderman/2/

Smith, M. N. (2016). Black economic empowerment is not black economic empowerment, <http://thoughtleader.co.za/readerblog/2016/06/20/black-economic-empowerment-is-not-black-economic-empowerment/>,

Sofuoğlu, E., Kızılkaya, O. ve Ay, A. (2017). Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Yeni Sanayileşmiş Ülkeler İçin Panel Veri Analizi, *International Conference On Eurasian Economies*, İstanbul.

Southall, R. (2017). White monopoly capital: Good politics, bad sociology, worse economics, <https://theconversation.com/white-monopoly-capital-good-politics-bad-sociology-worse-economics-77338>

Spicker, P. (2013). Principles of social welfare: an introduction to thinking about the welfare state. Available from OpenAIR@RGU. [online]. Available from: <http://openair.rgu.ac.uk>

STATS SA - Statistics South Africa. (2017a). Poverty Trends in South Africa : An examination of absolute poverty between 2006 and 2015, Report No. 03-10-06, Pretoria. <http://www.statssa.gov.za/publications/Report-03-10-06/Report-03-10-062015.pdf>

STATS SA- Statistics South Africa. (2017b). Quarterly Labour Force Survey, Quarter 4, 2017. <http://www.statssa.gov.za/publications/P0211/P02114thQuarter2017.pdf>

STATS SA- Statistics South Africa. (2014). Quarterly Employment Statistics (QES) March 2014, <http://www.statssa.gov.za/publications/P0277/P0277March2014.pdf>

Şeker, M. (2009). Rüşvet Ekonomisi (Kamu Ekonomisi Açısından Bir Analiz), *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, İstanbul.

Şeker, M. (2008). Kamu Ekonomisi ve Yolsuzluklar. İ. Önder, M. Karakaş ve M. Çak (Ed.). *Yolsuzluk Ekonomisi ve Yolsuzlukla Mücadele* içinde (157-174 ss.). TOBB Yayınları.

Tshetu, T. N. (2014). An Analysis of Black Economic Empowerment (BEE) Owned Companies' Success Stories, *Master of Business Administration*, Gordon Institute of Business Science, University of Pretoria.

Uysal, E. (2008). Çağımızda Değer Kaymalarının Doğurduğu Sonuçlar ve Etik Kimliğin Korunması, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 67-79.

Uzun, T. (2009). Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Kuramı Üzerine Bir Değerlendirme, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Sayı:23, 1-27.

Ülken, H. Z. (2016). *Ahlak*, 3. Baskı, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

Wilkinson, K. (2017). Guide: Black Ownership on SA's Stock Exchange – What We Know, <https://africacheck.org/factsheets/guide-much-sas-stock-exchange-black-owned-know/>

Wilmot, D. (2017). Transformative Teacher Education in a Time of Crisis, Inaugural Lecture, Education Faculty, Rhodes University, South Africa, , https://www.ru.ac.za/media/rhodesuniversity/content/facultyofeducation/images/newsimages/Di%20Wilmot%20Inaugural%20lecture%207%20September%202017_FINAL.pdf.

WB - World Bank. (2018). Global Economic Prospects: Broad-Based Upturn, but for How Long? Advance edition. Washington, DC.

WBGGI- World Bank Global Governance Indicators. (2018). <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#reports>

WEF- World Economic Forum. (2017). The Inclusive Growth and Development Report 2017, Geneva.

Yurdakul, M. O. (2013). Bir Kamusal Başarısızlık Ürünü Olarak Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkileri, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.

Zondi, S. N.T. (2012). Tenders And Corruption in Post-Apartheid South Africa: Rethinking African Ethics as a Panacea For Corruption, *Master of Arts*, School of Religion, Philosophy And Classics, The College of Humanities, University of Kwazulu-Natal, Pietermaritzburg

<https://www.gov.za/about-sa/history>

<https://www.tdk.gov.tr>

<https://www.transparency.org>

